

**Қоғамның
әлеуметтік
құрылымы және
ӘЛЕУМЕТТІК
СТРАТИФИКАЦИЯ**

ЖОСПАР:

1. Әлеуметтік стратификация ұғымы, теориялары
2. Әлеуметтік мобильділік және түрлері.
3. Қазақстандағы әлеуметтік стратификация және мобильділік.

Соңғы нәтижелер:

Тақырыпты меңгеру арқылы мен:

- Әлеуметтік стратификация мен әлеуметтік мобильділік белгілерін ажырата аламын;
- Әлеуметтік стратификация қағидаларын атай аламын;
- Қоғамның дамуындағы әлеуметтік стратификация мен әлеуметтік мобильділіктің рөлін анықтай аламын;
- Әлеуметтік стратификация мен әлеуметтік мобильділіктің әлеуметтік статус пен әлеуметтік рольмен байланысын анықтай аламын.

**Әлеуметтану қағидалары:
қоғам - өзіне тән
зандылықтары бар жалпы
табиғаттың бір бөлігі
ретіндегі объективтік
шындық;
Әлеуметтанудың зерттейтін
әлеуметтік фактілері
объективті және ол адам
тағдырына тәуелсіз.**

Э. Дюркгейм

О. Конт

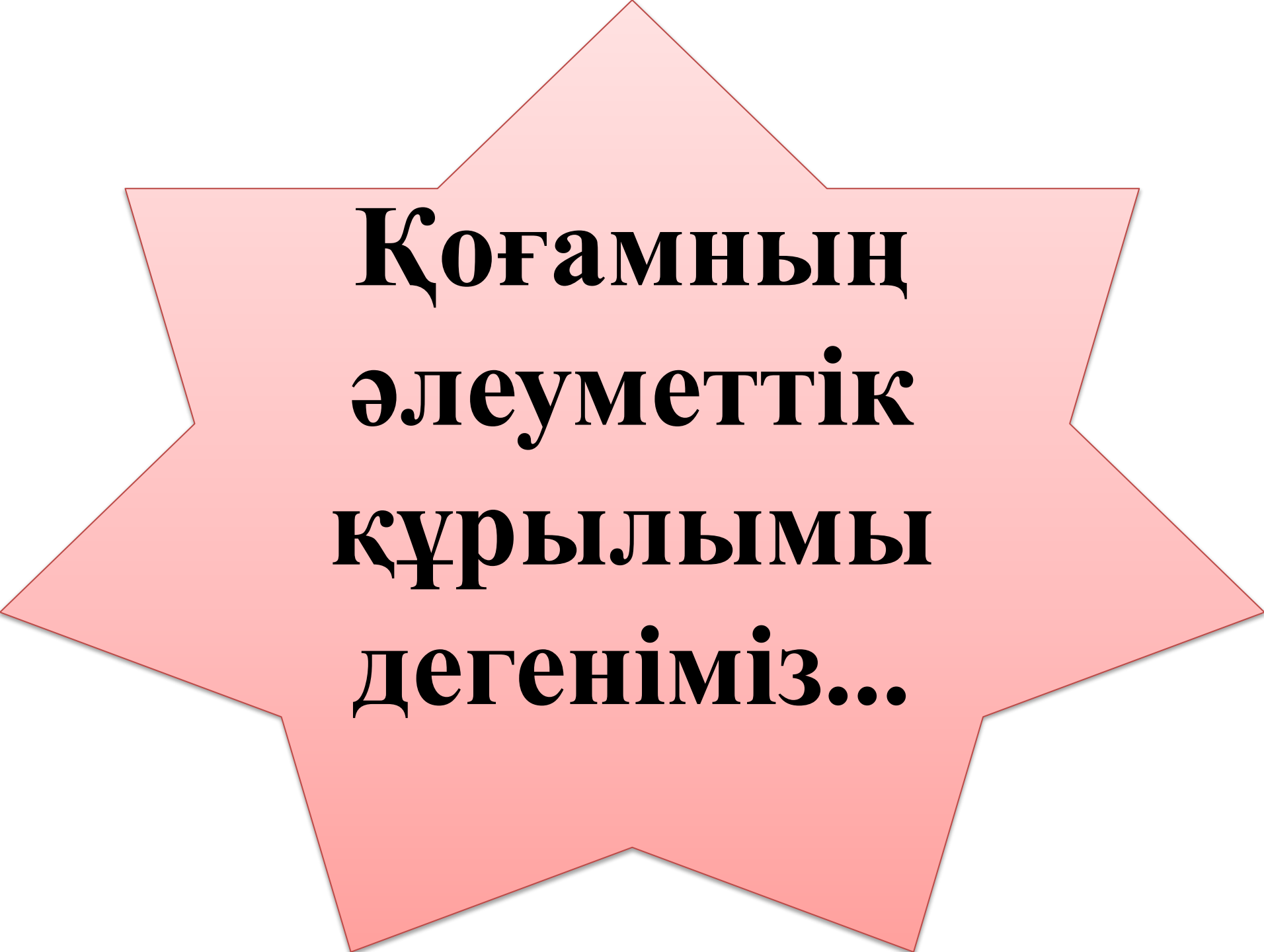
К. Маркс

М. Вебер

Г. Спенсер

Т. Парсонс

Р. Дарендорф

**Қоғамның
әлеуметтік
құрылымы
дегеніміз...**

**Әлеуметтік топтар, таптар,
адамдар қауымдастығы
мүшелері арасындағы
экономикалық,
әлеуметтік, саяси, рухани
байланыстары мен
әрекеттерінің
жиынтығы...**

Қоғамның өлшемсіздік құрылымының пайда болуы мен дамуына әсер етуші 2 басты фактор:

1. Қоғамдық еңбек бөлінісі

- Кәсіби топтар
- Ой және дене еңбегі өкілдері
- Ауыл, қала адамдары

2. Өндіріс құрал
жабдықтары мен мен
оның өніміне **меншік**
қатынастары

- Таптар
- Сословие
- Кәсіпкерлер

Қоғамның әлеуметтік құрылымының негізгі элементтері:

Қоғамдық еңбек бөлінісі және өндіріс құралдарына деген жеке **меншіктік қатынастар**, және соған сай **таптар**

Қала мен ауыл адамдары

Ой және дене еңбегінің өкілдері

Сословие

Әлеуметтік демографиялық топтар

Ұлттық қауымдастықтар

Қоғамның әлеуметтік құрылымын анықтаудың маңызы...

- Қоғамның әлеуметтік құрылымын, қандай әлеуметтік топтардың өмір сүретіндігін, олардың мүдделерінің қандай екендігін, олардың қандай бағытта әрекет ететіндігін біліп алмайынша **қоғамдық істерді басқару** және **қоғамның** түрлі салаларының **алға жылжуы мүмкін емес** екендігін біле аламыз...

Қоғамдық қатынас

түрлері:

Keң мағынасында:

Әлеуметтік (қоғамдық)

Tар мағынасында:

1. Салалар бойынша (экон-қ, саяси т.б.)

2. Тепе-теңдік және **TEҢCІЗДІК**
ҚАТЫНАC

2. Ынтымақтастық

3. Бәсекелестік

4. Материалдық және рухани

5. Мақсатты және мақсатсыз

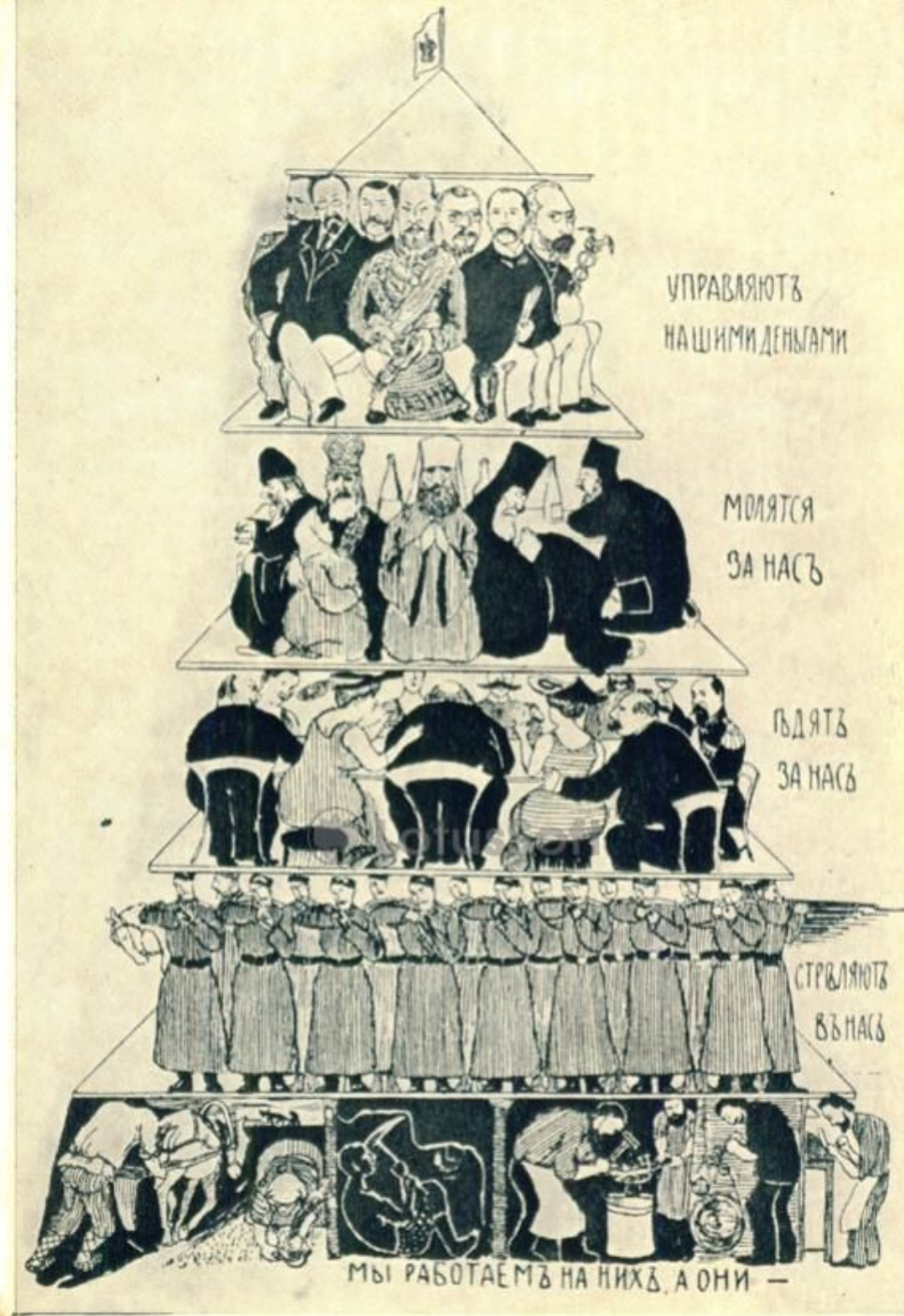
6. Жасампаздық және бүлдірушілік

**Қоғамның әлеуметтік
құрылымын қарастыруда
әлеуметтік теңсіздік
мәселесі қарастырылады**

**Теңсіздік -әлеуметтік себебі бар
қажеттілік**

**Әділетсіздік - эгоистік мүдделер
салдарынан туатын құбылыс. Ол
қалыптасқан нормаларды шегінен
асырып жібереді, қоғам үшін зиянды.**

**Кең
мағынасында
алғанда
теңсіздік
адамдардың
шектеулі
материалдық
және рухани
қажеттіліктерге
қол жеткізудің
теңсіздігінде**

Стратификация теориясында **теңдік** **және теңсіздік** мәселесі үнемі талқыланады

Эгалитаризм-

Қоғамда адамдардың толық теңдігін құруға болады деп тану ол мифтік көзқарас.

Себебі табиғатта адамдардың абсолютті теңдігі болған емес, болмайды да

“Әлеуметтік топ” -

**Қажеттіліктерін қанағаттандыру
мақсатында өзара қарым-
қатынас орната отырып, түрлі іс-
әрекеттерді жүзеге асыратын
көптеген адамдардың үлкенді-
кішілі жиынтығы.**

Әлеуметтік топтар

ТҰРАҚТЫЛЫҒЫНА ҚАРАЙ:

1. ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ ТӨМЕН

2. ТҰРАҚТЫЛЫҒЫ

ОРТАША

3. ТҰРАҚТЫ (ұлтына,
жынысына)

І Р І

(Ұлттық,
демографиялық,
кәсіптік)

ОРТАША

(Территориялық, аймақтық)

ШАҒЫН

Мазмұнына қарай топтар:

Әлеуметтік таптық	Каста, сословие, тап
Әлеуметтік этникалық	Ру, тайпа, ұлт
Әлеуметтік демографиялық	Жастар, қарттар, әйелдер
Әлеуметтік кәсіби	оқытушылар, инженер, дәрігерлер
Әлеуметтік	Облыс, қала, ауыл

Әлеуметтік

стратификация -

қоғамның түрлі әлеуметтік

топтарға немесе

қауымдастықтарға

жіктелуі. Ол қоғам

мүшелерінің әлеуметтік

күйінің бірдей еместігін,

әлеуметтік теңсіздікті

білдіреді

Әлеуметтік стратификация көздері мен факторлары:

- ✓ Қоғамның әлеуметтік жіктерге бөлінуімен тығыз байланысты
- ✓ **Әлеуметтік статус** сияқты құбылыстың негізінде құрылады

Әлеуметтік статус – белгілі бір құқықтар мен міндеттерге байланысты адам немесе топтың қоғамдағы алатын орны (жағдайы).

Ол сандық және сапалық көрсеткіштерге сай болуы мүмкін:

- бедел, дәреже, артықшылықтар, табыс көлемі, марапаттар, шен, атақ т.б...

Статус түрлері:

Жеке статус: жеке қасиеттеріне сай жеке адамның шағын немесе алғашқы топтардағы алатын орны.

Әлеуметтік статус: үлкен әлеуметтік топтың, қоғамның өкілі ретіндегі адамның алатын орны (кәсіби, таптық, ұлттық).

Статустар жиынтығы – бір индивидке қатысты оның бойындағы барлық статустар жиынтығы.

Таңылған статус – адамның өзгерте алмайтын табиғи статусы (жынысы, ұлты, нәсілі, жасы).

Қол жеткен статус – өз күш-жігері арқылы

ТАБИҒИ ТЕҢСІЗДІК:

- ЖЫНЫСЫ
- ЖАСЫ
- ТЕМПЕРАМЕНТІ
- ТЕРІ ТҮСІ
- БОЙЫ
- АҚЫЛ-ОЙ ДЕҢГЕЙІ

П. Сорокиннің стратификация картасы:

**Дүниежүзілік
стратификация
картасының теориялық
моделі**

1. Аса маңызды біржақты топтар: (негізгі құндылыққа сай)

A. Биоәлеуметтік: нәсіл, жыныс,
жасына қарай.

B. Мәдени-әлеуметтік: ру, территория,
көршілес, этнос, ұлт, мемлекет, кәсіп,
экономика, діни, саяси, идеологиялық,
таңдаулылар (көсем, дана, тарихи
тұлғалар)

2. Аса маңызды көпжақты топтар:

- A) Отбасы
- B) Рулық
- C) Тайпалық
- D) Ұлттық
- E) Сословие
- Ж) Әлеуметтік тап

Т. ПАРСОНС

- ТУА БІТКЕН ТАБИҒИ БЕЛГІЛЕРІ.
- ҚЫЗМЕТ ТҮРІ, МАМАНДЫҒЫ, КӘСІБІ.
- МЕНШІК, МАТЕРИАЛДЫҚ, РУХАНИ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

П.СОРОКИН БОЙЫНША СТРАТА ШАРТТАРЫ:

- МАМАНДЫҒЫ
- БІЛІКТІЛІГІ (КВАЛИФИКАЦИЯ)
- БІЛІМІ
- ӨНДІРІСТІ БАСҚАРУДАҒЫ РОЛІ
- ТАБЫСЫ

Функционалдық теория

–

(Т.Парсонс, К.Дэвис,
У.Мур)-

стратификация

қажетті және

әмбебап құбылыс.

Шиеленісті теория (М. Вебер)-

Страфикация қажеттілік
емес, бірақ одан бас тарту
мүмкін емес, ол
топтардың күресі немесе
шиеленісі нәтижесінде
қалыптасады

Энтони Гидденс

стратификацияның тарихи
типтері:

ҚҰЛДЫҚ

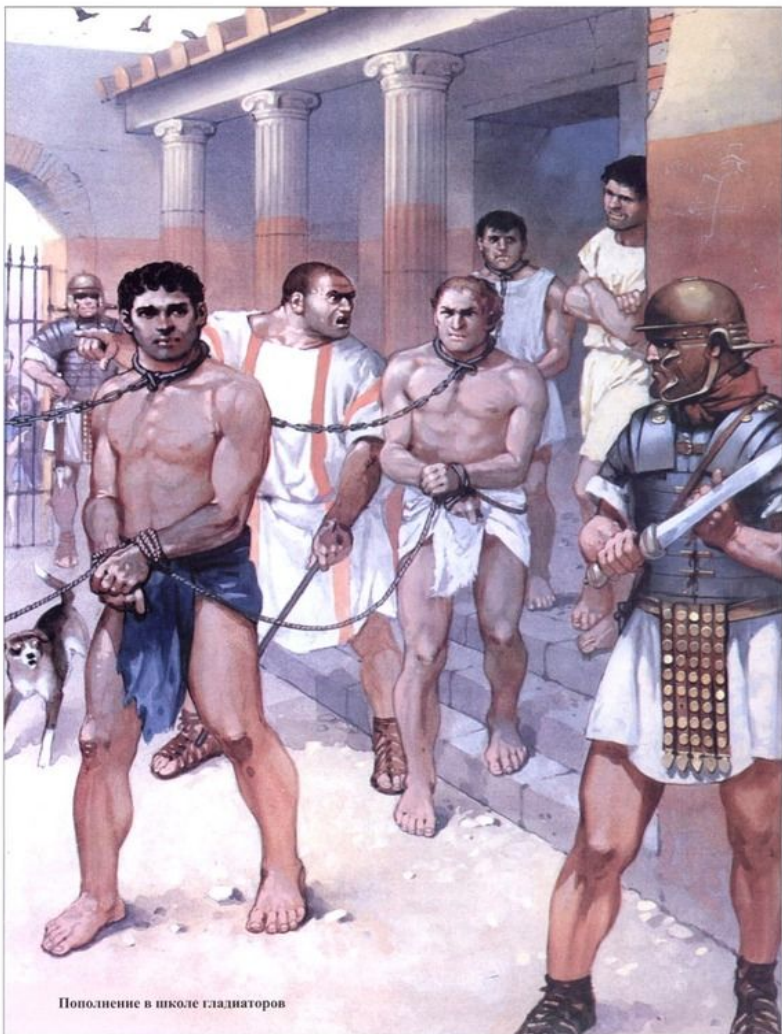
КАСТА

СОСЛОВИЕ

ТАП

ҚҰЛДЫҚ:
зат немесе
меншік сияқты
құқығы мен
бостандығы жоқ
адамдарды
мәжбүрлеу, иелік
ету

Құлдық:

Стратификацияның қалыптасуы: тікелей күштеу

Жіктеу критерийі : еркіндік және құқық жағдайы

Түрлері: 1) толық құқылы еріктілер; 2) құлдар;
3) Толық құқылы емес еріктілер

Құлдық түрлері:

Патриархалдық

(құл – жанұяның кіші мүшесі)

Классикалық

(құл – мүлік)

Касталар:

Стратификацияның қалыптасуы: тумысынан

Жіктеу критерийлері: қызмет түрлері мен қоғамдағы орны

Жіктер түрі: 1) брахмандар; 2) кшатрийлер;
3) вайшылер; 4) шудралар

Ерекшелігі:

аралас касталардың болуы

+

Кастаға жатпайтын қауымдастықтар (чандалдар)

КАСТА:

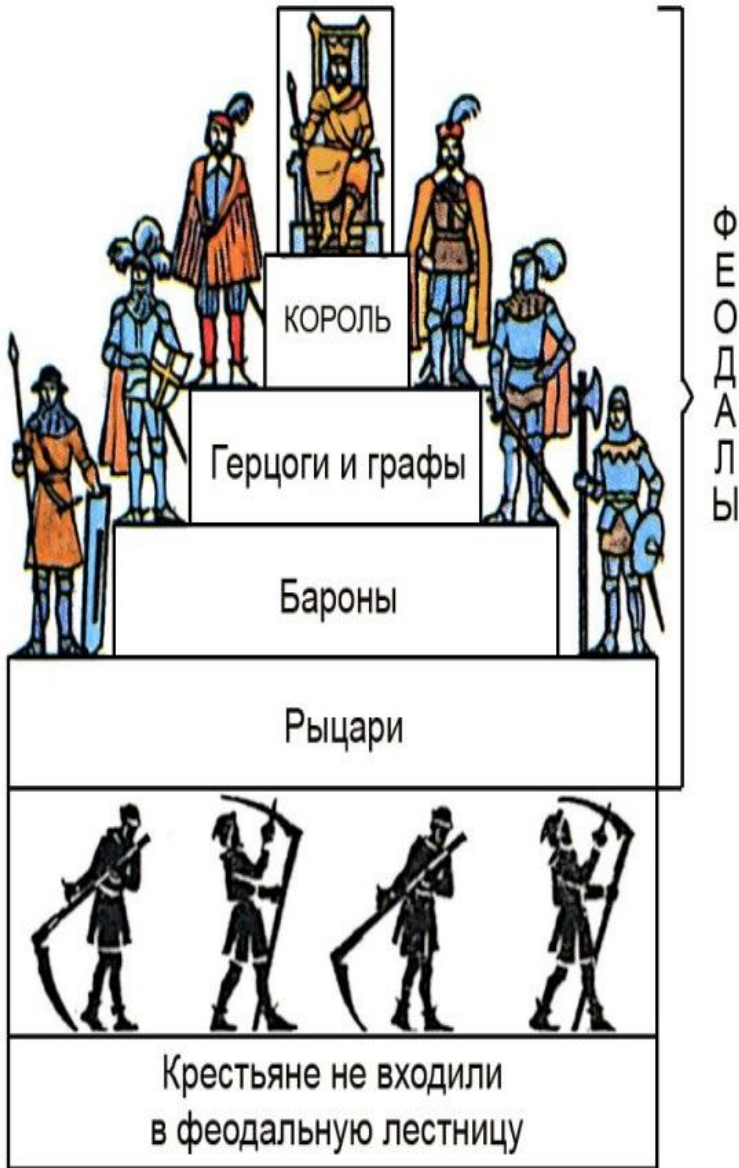
- БРАХМАН - дін иелері, абыз
- КШАТРИЙ - әскери адам
- ВАЙШЬТЕР - саудагер
- ШУДРА - шаруа, қолөнерші
- ХАРИДЖАН - төм. ауыр

жұмыс

Сословие

-

әлеуметтік топтар,
олардың
қоғамдағы орны
әлеуметтік-
экономикалық
және
дәстүрлермен
құқықтық актілер
арқылы
айқындалады

Сословиелер:

Стратификацияның қалыптасуы: тумысынан немесе сіңірген еңбегі үшін

Жіктерге бөлу критерийлері: заң мен дәстүрлер бойынша бекітілген құқықтық жағдай мөлшері

Страта түрлері: 1) діндарлар; 2) дворяндар;
3) көпестер; 4) шаруалар.

Ерекшелігі:

Артықшылыққа ие, жартылай артықшылыққа ие және артықшылықтарға ие емес сословиелерге бөлінуі

СОСЛОВИЕ:

ЖОҒАРЫ

ТӨМЕНГІ

Ғап

-өндіріс құралдарын қол астына меншігіне алған, қоғамдық еңбек бөлінісі жүйесінде белгілі бір орынға ие болған және табысқа иелік ету ерекшеліктеріне байланысты сипатталатын адамдар

тобы

Т А П:

Стратификацияның қалыптасуы:

Мүліктік иелігіне қарай жіктелу

Ерекшелігі:

Қазіргі қоғамның жіктелуінде қолданылуы,
соның ішінде **орта таптың** артықшылығы
ескеріледі.

М.ВЕБЕР БОЙЫНША

ТАПТАР:

- КАПИТАЛ ИЕЛЕРІ,
- ИНТЕЛЛЕКТУАЛ,
МЕНЕДЖЕР,
БАСҚАРУШЫ
- ҰСАҚ БУРЖУАЗИЯ
- ЖҰМЫСШЫ

К. Маркс бойынша тап түрлері

Құрылыс	Таптар	
Алғашқы қауымдық	Әлі жоқ	
Құлиеленушілік	Құлдар	Құл иелері
Феодалдык	Тәуелді шаруалар	Феодалдар
Капитализм	Жалдамалы жұмысшылар	Капиталистер
Коммунизм	Жоқ	

**Қазіргі заманда тап-
табысы, білім деңгейі,
билік мөлшері,
дәрежесі арқылы
ерекшеленетін
әлеуметтік жік**

ЖОҒАРҒ
Ы

ОРТА

ТӨМЕНГІ

Қазіргі қоғамның универсалды стратификациясы

ЖОҒАРЫ ОРТА

ОРТА ТАПТЫҢ
ОРТАШАСЫ

ТӨМЕНГІ
ОРТА

ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ:

- ЖОҒАРЫ- 1-5%
- ОРТА- 80%
- ЖҰМЫСШЫ
- ТӨМЕНГІ

Жоғарғы тап:

Байлық, билік, бедел, білім критерийлері бойынша неғұрлым жоғарғы дәрежедегі адамдар тобы.

Олар — белді саясаткерлер, қоғамдық қайраткерлер, әскери элита, ірі бизнесмендер, банкирлер, ірі фирмалардың менеджерлері, ғылым және шығармашалақ интеллигенцияның белді өкілдері.

Орта тап :

- Орта және шағын кәсіпкерлер, басқару жұмысындағылар, мемлекеттік қызметкерлер, әскери қызметкерлер, қаржы саласының қызметкерлері, дәрігерлер, заңгерлер, оқытушылар, ғылым және білім саласы интеллигенциясы, инженерлік-техникалық қызметкерлер, жоғары санатты мамандар, фермерлер және т. б.

Төменгі тап:

Кірісі төмен және төменгі санатты қызметпен айналысушылар (жүк тасушылар, жалданбалы жұмысшылар және т.б.), сонымен қоса ең төменгі сатысына (жұмыссыздар, үйсіз-күйсіз қаңғыбастар, қайыршылар т.б.).

Стратификация:

Ашық

Жабдық

Стртификациян ың тарихи түрлері

Жабық қоғам

Ашық қоғам

кастала
р

құлды
қ

сословиел
ер

таптар

Бір стратадан екіншісіне (жоғары) өтуге
тыйым салынады немесе шектеу
қойылады

Бір стратадан
екіншісіне өтуге
тыйым салынбайды

Этникалық стратификация:

Этнос

Ұлт

Диаспора

Апартеид- нәсілдік шектеу

Геноцид

Сегрегация

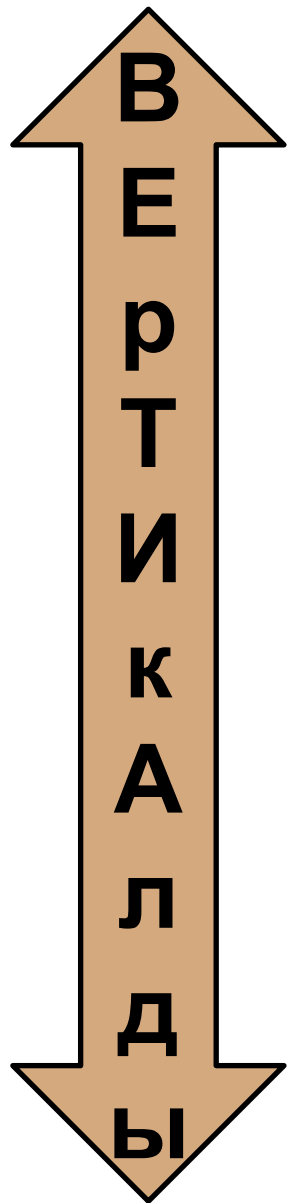
Ассимиляция

Адамдардың белгілі бір топқа жатуы өзгермейтін құбылыс емес.

Бұл өзгеріс немесе құбылыс **“әлеуметтік мобильдік”** деп аталады.

Бұл ұғымды енгізген - П. Сорокин.

**Әлеуметтік
мобильділік—
адамдардың бір топ,
тап, деңгей,
стратадан екіншісіне
немесе керісінше өтуі**

Жоғары қарай

жеке

ТОПТЫҚ

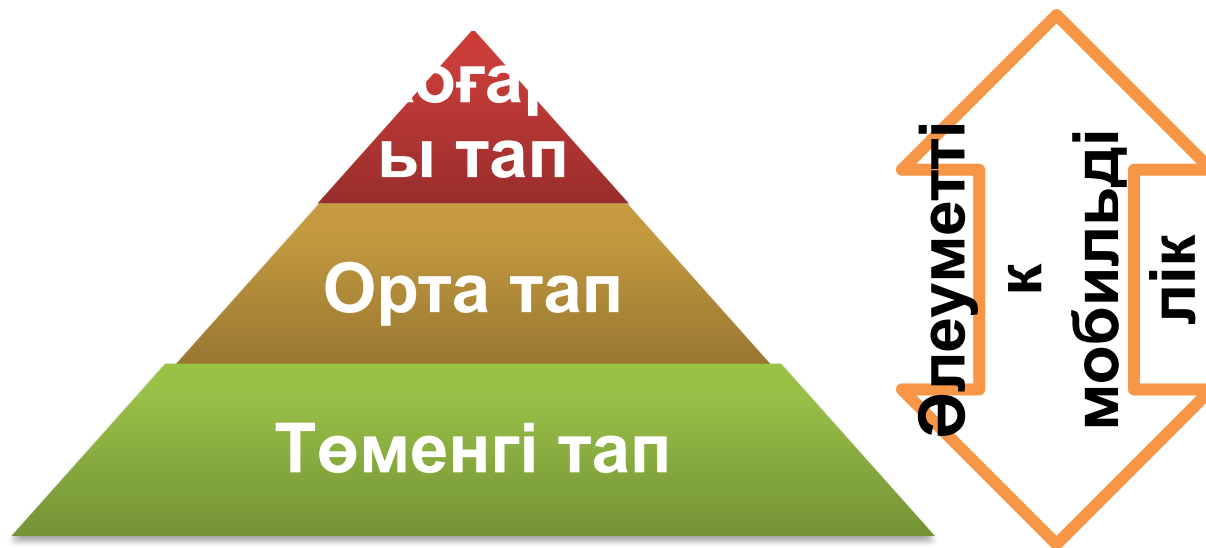
**Әлеуметтік
мобильділік**

Төмен қарай...

Әлеуметтік стратификация мен әлеуметтік мобильділіктің бір-бірімен байланысы

Адамдарда және қоғамда материалдық және материалдық емес құндылықтарының көптеп болуы...
Түрлі құралдардың көмегімен басқалардың қызметі мен әрекетіне ықпал ете алу, өз еркін жүзеге асыра алу мүмкіндігі...

Адамдардың түрлі қызметтеріне қоғам санасының таңған маңыздылық, тартымдылық сияқты қасиеттері...
Байлық, билік, бедел

ӘЛЕУМЕТТІК МОБИЛЬДІЛІК КАНАЛДАРЫ

МЕКТЕП
БІЛІМ

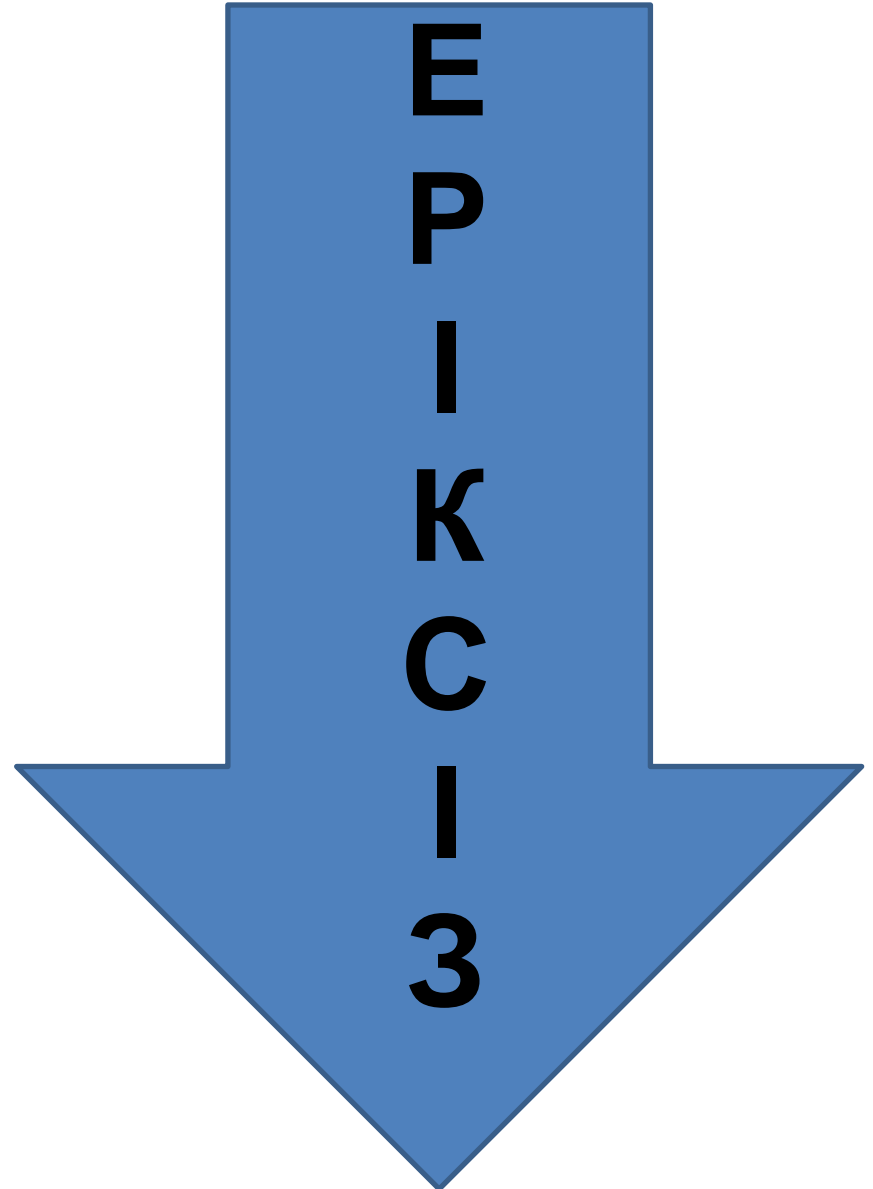
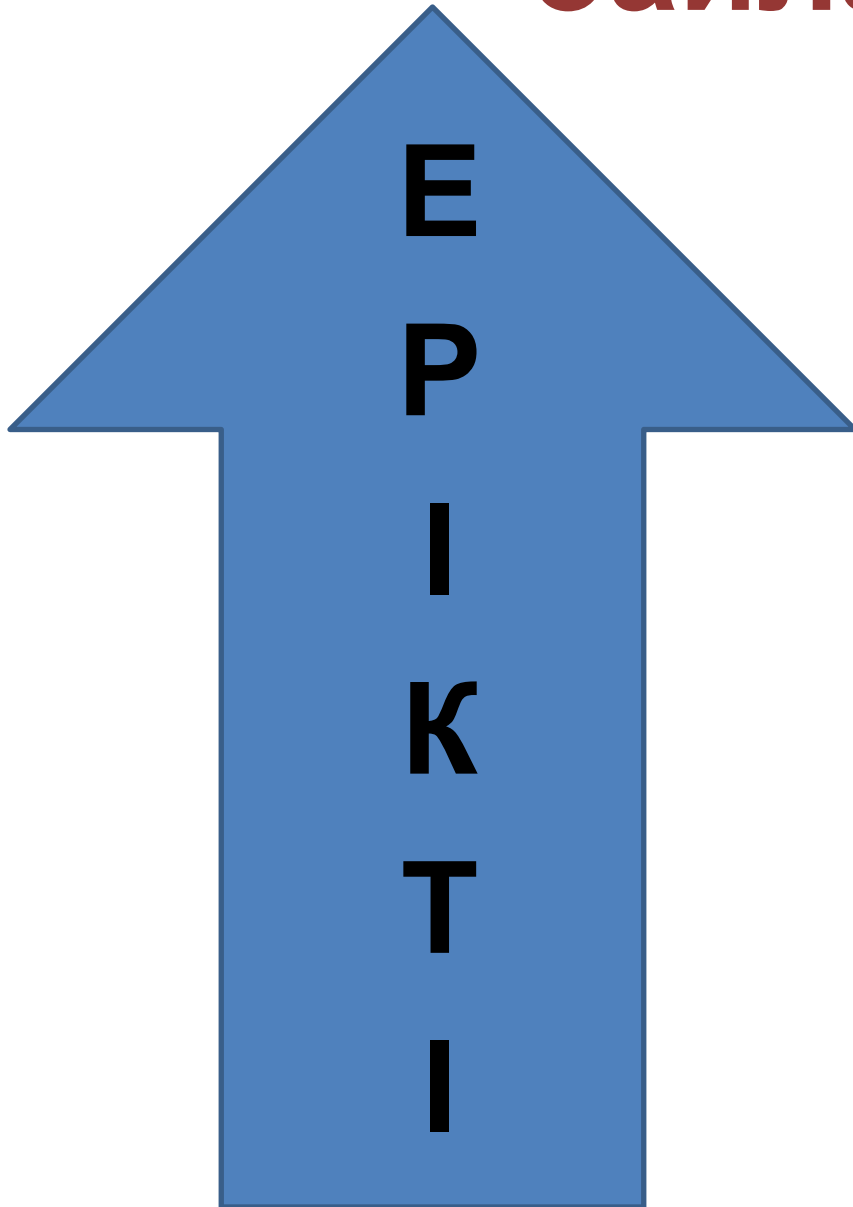
ЖАНҰЯ

ҰЙЫМДАР

САЯСИ
ПАРТИЯЛАР

ӘСКЕР

Ассиметриялық байланыс:

Страна	Пенсионный возраст, лет		Средняя продолжительность жизни, лет
	мужчины	женщины	
Япония	70	70	82,1
Дания	67	67	78,3
Норвегия	67	67	79,9
США	65	65	78,1
Германия	67	67	79,3
Канада	65	65	81,2
Испания	65	65	80,1
Швеция	65	65	80,9
Швейцария	65	64	80,9
Армения	65	63	72,7
Бельгия	65	62	79,2
Великобритания	68	60	79,0
Италия	67	65	80,2
Польша	65	60	75,6
Грузия	65	60	76,7
Франция	67	65	81
Казахстан	63	58	67,9
Литва	62,5	58,5	74,9
Венгрия	62	62	73,4
Чехия	62	62	76,7
Азербайджан	62	57	66,7
Молдова	62	57	70,8
Россия	60	55	66,0
Украина	60	55	68,6
Беларусь	60	55	70,6
Узбекистан	60	55	72

ҚР зейнеткерлік жас

- Ерлерге арналған зейнеткерлік жас 63 жастан, әйелдер үшін – 2018 жылға дейін 58 жастан басталады. «[Қазақстан Республикасында зейнетақымен қамсыздандыру туралы](#)» ҚР Заңының 11-бабына сәйкес 2018 жылдан бастап әйелдердің зейнеткерлік жасы 2027 жылға дейін жарты жыл сайын 63 жасқа жеткенше көтерілетін болады. Осылайша, 1964 жылы туған әйелдер зейнеткерлікке ерлермен бірге 63 жаста шығады

Әйелдердің зейнеткерлік жасының кезеңдеп ұлғаюы:

- 2018 жылғы 1 қаңтардан бастап - 58,5 жасқа жеткенше;
- 2019 жылғы 1 қаңтардан бастап - 59 жасқа толғанша;
- 2020 жылғы 1 қаңтардан бастап – 59,5 жасқа толғанша;
- 2021 жылғы 1 қаңтардан бастап – 60 жасқа толғанша;
- 2022 жылғы 1 қаңтардан бастап – 60,5 жасқа толғанша;
- 2023 жылғы 1 қаңтардан бастап – 61 жасқа толғанша;
- 2024 жылғы 1 қаңтардан бастап – 61,5 жасқа толғанша;
- 2025 жылғы 1 қаңтардан бастап - 62 жасқа толғанша;
- 2026 жылғы 1 қаңтардан бастап – 62,5 жасқа толғанша;
- 2027 жылғы 1 қаңтардан бастап – 63 жасқа толғанша.

1949 жылғы 29 тамыздан 1963 жылғы 5 шілдеге дейін (5 жылдан кем емес) экологиялық қауіп аймақтарында тұрған, Семей ядролық сынағында ядролық қару сынақтары салдарынан зардап шеккен азаматтар зейнетақыға неғұрлым ерте шығуға құқылы:

- **ерлер** – 1998 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 25 жылдан аз емес еңбек өтілі болғанда **50 жасқатолуы** бойынша;
- **әйелдер** – 1998 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 20 жылдан кем емес еңбек өтілінде **45 жасқатолуы** бойынша.

Страна	Средний размер пенсии, \$/мес.
Дания	2800
Финляндия	1900
Норвегия	1542
Израиль	1350
Германия	1200
Испания	1190
США	1164
Швейцария	874
Швеция	833
Япония	717
Великобритания	700
Франция	700
Канада	667
Италия	583
Венгрия	400
Польша	380
Литва	298
Россия	285
Болгария	280
Казахстан	210
Азербайджан	202
Беларусь	175
Украина	142
Литва	128
Аргентина	96
Молдова	80
Узбекистан	55
Грузия	40

- АҚШ— 492 адам.

- Қытайда - 152 миллиардер.

- Алғашқы миллиардерлер Алжир, Литва, Танзания және Уганда елдерінен

Қаржысы: \$76 млрд
Қаржы көзі: Microsoft,
инвестициялары
Ел: АҚШ
Жасы: 58

Әлемдік рейтинг бойынша миллиардерлер қатарына іліккен қазақстандықтар:

796 орында

- [Булат Утемуратов](#). По оценке Forbes, он владеет \$2,2 млрд.

988 орында

- [Тимур](#) и [Динара Кулибаевтар](#) (әрқайсысында – \$1,8 млрд).

1046 орында

- [Алиджан Ибрагимов](#) \$1,7 млрд. В прошлом году – 704 строчка и \$2,1 млрд.
- [Владимир Ким](#), былтыр 641 орыннан, \$2,3 млрд, биыл 1078 орынға жайғасты \$1,6 млрд.

ӨМІР СҮРУ МИНИМУМЫ:

- Әрбір адамға шаққандағы қажетті минималдық ақша кірісі

ӨМІР СҮРУ МИНИМУМЫ:

1100 \$

700 \$

19966т.

ҰЛЫБРИТАНИЯДАҒЫ ТҰТЫНУ КОРЗИНАСЫ: 350 ТҮР

- Тұрғын үйді жабдықтау
- Демалыс пен саяхатты ұйымдастыру
- Үшлитрлік шарап, сыра
- MP 3 ойнағыш
- Шоколад
- Бэбиситтер төлемақысы
- Тежегішті ауыстыру
- Интернеттен файлды көшіру

Ресейдегі тұтыну корзинасы

30 түр:

- 37,2 кг ет
- 23кг. Жеміс
- 16кг.балық өнімдері
- 283,2 кг.сүт өнімдері
- 18кв.м. тұрғын үй
- 285л. су.

ЭГАЛИТАРЛЫҚ

ҚОҒАМ

ҚҰРУ

МҮМКІН

ЕМЕС...